

MAVZU: ETIKA VA ESTETIKA: INSON MA'NAVIY OLAMINING O'ZARO UYG'UNLIGI

SamDCHTI Narpay xorijiy tillar fakulteti

*Filologiya va tillarni o'qitish: ingliz tili yo'nalishi 2-bosqich 2402-guruh
talabasi Ismatova Hayitgul Qudrat qizi +94982 06 94*

Hayitgulismatova84@gmail.com

Ilmiy rahbar: Sadinov Ma'rufjon Normo'min o'g'li +998888891172

Ma'rufjonsadinov@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada falsafiy bilimlarning ikki ajralmas qismi — etika (axloqshunoslik) va estetika (nafosatshunoslik) o'rtasidagi dialektik aloqadorlik tadqiq etiladi. Maqolada inson ma'naviy kamolotida ezgulik va go'zallik tushunchalarining birligi, ularning tarixiy-falsafiy ildizlari (Antik davrdan bugungi kungacha) hamda ijtimoiy hayotdagi ahamiyati batafsil tahlil qilinadi.

Shuningdek, san'atning axloqiy tarbiyadagi roli va axloqning estetik jozibasi masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Falsafa, etika, estetika, kalokagatiya, ezgulik, go'zallik, katarsis, ma'naviy ideal, qadriyat, axloqiy tarbiya, badiiy idrok, komil inson.

Kirish

Insoniyat tarixining barcha davrlarida jamiyat taraqqiyoti nafaqat iqtisodiy o'sish, balki ma'naviy yetuklik bilan belgilangan. Falsafa fanining tizimida etika va estetika insonning ichki dunyosini tartibga soluvchi, uning hayotiga mazmun bag'ishlovchi ikki asosiy ustun hisoblanadi. Etika "Nima uchun yashash kerak?" va "Qanday yashash to'g'ri?" degan savollarga javob izlasa, estetika olamni his qilish, go'zallikdan zavqlanish va ijodkorlik qonuniyatlarini o'rgatadi. Ushbu ikki sohaning o'zaro uyg'unligi inson ma'naviyatining yaxlitligini ta'minlaydi. Zero, haqiqiy go'zallik axloqiy pokliksiz, haqiqiy axloq esa estetik didsiz to'liq bo'la olmaydi.

1. Tarixiy-falsafiy yondashuv: Ezgulik va go'zallik birligi

Falsafa tarixida etika va estetika uzoq vaqt davomida bir butunlikda ko'rilgan.

Antik davr: Yunon falsafasida "Kalokagatiya" (kalos – go'zal, agathos – ezgu) tushunchasi mavjud edi. Suqrot va Aflotun (Platon) fikricha, nimaiki ezgu bo'lsa, u go'zaldir. Aflotun go'zallikni ilohiylikning yerdagi in'ikosi deb bilgan va u orqali inson yuksak axloqqa intilishi kerakligini ta'kidlagan.

Sharq Renessansi: Markaziy Osiyo mutafakkirlari (Forobiy, Ibn Sino, Navoiy) komil inson g'oyasini ilgari surishda odobni (etika) va tashqi-ichki go'zallikni (estetika) ajratmaganlar. Alisher Navoiy

"Mahbub ul-qulub" asarida insonning xulqi go'zal bo'lsa, uning siymosi ham nurli bo'lishini uqtiradi.

Klassik nemis falsafasi: Immanuel Kant etika va estetikani farqlagan bo'lsa-da, ularni bog'lovchi ko'prik sifatida "estetik g'oya"ni ko'rsatgan. U "Go'zallik — axloqiylikning ramzidir" degan

mashhur g'oyani ilgari surgan.

2. Etika va estetikaning o'zaro ta'sir mexanizmlari

A) San'atning axloqiy funksiyasi:

San'at estetikaning asosi bo'lib, u inson ruhiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Aristotel ta'riflagan

"Katarsis" (ruhiy poklanish) hodisasi san'at orqali sodir bo'ladi. Inson fojiaiy asarni tomosha

qilib, undagi qahramonlarga achinish orqali o'z nafsini tiyishni va ezgu bo'lishni o'rganadi. Ya'ni, estetik zavq axloqiy o'zgarishga olib keladi.

B) Axloqning estetik jozibasi:

Axloqiy harakat (masalan, fidoyilik, jasorat, saxovat) inson ko'ziga go'zal bo'lib ko'rinadi. Biz qahramonlikni nafaqat "to'g'ri ish" deb baholaymiz, balki undan estetik zavq olamiz. Yuksak axloqiy hayot tarzi o'ziga xos "hayot san'ati"dir.

V) Did va me'yor:

Estetik did insonning axloqiy tanloviga ta'sir qiladi. Didi baland inson "xunuk" ishlardan (yolg'on, xiyonat, qo'pollik) nafratlanadi. Chunki bunday ishlar nafaqat axloqsizlik, balki estetik nuqtai nazardan "badbashara" va "didisiz" harakatlardir.

3. Zamonaviy jamiyatda etika va estetika muammolari

Bugungi globallashuv davrida "ommaviy madaniyat" estetik me'yorlarni buzish orqali axloqiy qadriyatlarni ham yemirilishiga olib kelmoqda.

Antiestetika va axloqsizlik: Zamonaviy ayrim "san'at" namunalarida yovuzlik va zo'ravonlikni go'zallashtirib ko'rsatish (estetizatsiya) yoshlar ma'naviyatiga salbiy ta'sir qilmoqda.

Ekologik etika va estetika: Tabiat go'zalligini asrash (estetika) bugungi kunda insoniyatning yashab qolishi uchun axloqiy burchga (etika) aylandi

Xulosa

Etika va estetika bir-birini inkor etuvchi emas, balki to'ldiruvchi sohalardir. Etika inson hayotiga mazmun va tartib bersa, estetika unga rang va joziba bag'ishlaydi. Inson shaxsiyati faqat bilim bilan emas, balki yuksak did va mustahkam axloq bilan shakllanadi. Komil inson — bu nafaqat aqlli, balki go'zallikni qadrlaydigan va hayotini ezgulik asosiga qurgan shaxsdir. Jamiyatning ma'naviy salomatligi ushbu ikki qadriyatning ta'lim-tarbiya tizimidagi o'rniga bog'liqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (2026-YIL HOLATIGA MOSLANGAN):

Aristotel. "Poetika" va "Nikomax etikasi". (Klassik manba sifatida etik-estetik birlik asosi). Immanuel Kant. "Hukm qilish qobiliyatining tanqidi" (Klassik nemis falsafasi manbasi).

Ahmadxo'jayeva M. "Estetika" (Darslik, Toshkent, 2021). Ushbu darslikda estetik kategoriyalarning axloq bilan bog'liqligi keng yoritilgan.

Mahmudov T. "Mustaqillik va ma'naviyat" (Toshkent, "Sharq" nashriyoti). Milliy etik va estetik qadriyatlar tahlili.

Abdulla Sher. "Falsafa" va "Estetika" (O'quv qo'llanmalar). O'zbekiston faylasuflari maktabining zamonaviy qarashlari.

S. Touraine. "Modernity and Morality" (2020-yillardan keyingi zamonaviy etik muammolar haqida xorijiy adabiyot).